

*A IX. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus rezümékötete
Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2026.
ISBN 978-963-358-448-4*

9. szimpózium

Humanizmus és irodalmi nyelvhasználat Kelet-Közép-Európában (15–17. század)

Szervezés: Kiss Farkas Gábor

Tudományterület: irodalomtudomány és művelődéstörténet

HONTERUS GÖRÖG SZÖVEGKIADÁSAI ÉS A GÖRÖG OKTATÁS ERDÉLYBEN A 16. SZÁZADBAN

Kiss Farkas Gábor

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Előadásomban eddig nem tanulmányozott dokumentumok alapján ismertetem, mit lehet tudni Johann Honter és Valentin Wagner brassói görög oktatásának folyamatáról és céljairól.

„ÉLTEM, AMENNYIT ISTEN RENDELT SZÁMOMRA...” – KÖZÖSSÉGI ÉS SZEMÉLYES GYÁSZ ZSÁMBOKY JÁNOS GÖRÖG NYELVŰ VERSEIBEN

Horváth Janka Júlia

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Zsámboky János, a közép-európai humanizmus kiemelkedő alakja sok más írása mellett görög nyelven is hátrahagyott számos költeményt. Ezek között témájukat tekintve elkülöníthető egy sírversekből, gyászversekből álló csoport, melyek jó részét a Demegoriae c. munkájában maradtak fenn. Előadásomban egyrészt azt mutatom be, hogy milyen irodalmi előzményekből merített Zsámboky ezen szövegek megalkotásában az epigramma hosszú hagyományán túlmutatóan. Másrészt arra világítok rá, hogy e sírversek további alcsoportokra oszthatóak aszerint, hogy kiről, kihez szólnak, és ennek megfelelően hangvételük is sokféle. Jól elkülöníthető ugyanis közöttük az a csoport, amely valós, beazonosítható, ismert személyek halálának kapcsán íródott a 16. század alkalmi költészetének konvenciói szerint: Ludovicus Brassicanus és Gabriel de Marillac emlékének szentelt Zsámboky görög nyelvű epigrammákat. Ám emellett figyelemreméltó számban maradtak fenn olyan sírversek is, amelyek Zsámboky személyes kötődéseiről, a halál természeté-

ről való elmélkedéséről tanúskodnak, illetve olyanok, amelyek nem beazonosítható, esetleg fiktív személyekhez szólnak, vagy akár antik mitológiai vonatkozású témát, Niobé halálát dolgozzák fel. Hét epigramma példáján mutatom be tehát Zsámboky János gyászverseinek stiláris, formai, nyelvi sajátosságait, valamint az ezek kapcsán esetlegesen felmerülő szövegkritikai problémákra is kitérek.

A HÁROM „NŐVÉR”, UNGARIA, DACIA ÉS AUSTRIA ALAKJA HUNYADI FERENCNÉL

Molnár Dávid

Tokaj-Hegyalja Egyetem

Hunyadi Ferenc életművében három szimbolikus nőalak, Ungaria, Dacia és Austria viharos kapcsolatának az elemzésén keresztül bepillantathatunk a 16. század második felének magyarságképébe, amelynek egységét – legalábbis Hunyadi epikus művei szerint – a németek elleni engesztelhetetlen gyűlölet központi szervező ereje tartja össze.

FELEKEZETISÉG ÉS ÍRÁSBELISÉG: A KÖZHELYGYŰJTÉS ESETE

Förköli Gábor

Ötvös Loránd Tudományegyetem – IFIS PAN

Az előadás a kora újkori íráshasználat felekezeti vonatkozásait vizsgálja a közhelygyűjtés és excerpálás szempontjából. A kivonatok és más jegyzetek közhelyek (*loci communes*) segítségével való rendszerezése a humanizmus korától kezdve olyan gyakorlat volt, amely sokaknak nemcsak a tanulást, hanem a felnőttkori olvasást is meghatározta. Ennek megfelelően a közhelygyűjtés szabályai szerint készült jegyzetfüzetekben a konvencionális és iskolai tartalmak mellett egyéni érdeklődésről, személyes intellektuális ambíciókról árulkodó vagy éppen vallásos és lelkiismereti kérdésekkel kapcsolatos bejegyzések is előfordulhatnak. Így bizonyos értelemben a közhelygyűjteményeknek az ego-dokumentumok között van a helyük. Az előadás elsősorban két példát tárgyal. Az első Szenci Molnár Albert közhelygyűjteménye, amely naplójának kéziratában maradt fenn. Bár a gyűjtemény alapja evangélikus környezetben, a strasbourgi gimnáziumban keletkezett Molnár tanárának, Johann Benznek az útmutatása alapján, a költő Strasbourgból való, vallásos okokkal magyarázható eltávolítása után a református Úrvacsora-tannal és a vallásos üldöztetéssel kapcsolatos jegyzetek is kerültek belé. Második példám Lorántffy Zsuzsanna erdélyi fejedelemasszony *Mózes és az próféták* című könyve, amely bibliai idézetek tematikus, a protestáns teológiai kézikönyvek mintájára elkészített gyűjteménye. Bár a műről fontos meglátások olvashatók a szakirodalomban, azt

eddig nem hangsúlyozták kellőképpen, hogy milyen szorosan kapcsolódik a kompi-láció a fejedelemasszonyt személyesen is foglalkoztató hitvitákhoz. A közhelygyűj-tés így mindkét esetben – ellentétben a szó negatív modern konnotációjával – legalább annyira az egyéni identitáskeresés és önreprezentáció terepe, mint a közmegegyezésen alapuló irányított munkáé.

SHIFTING CONFESSIONAL IDENTITIES IN EARLY MODERN HUNGARIAN LATIN FUNERAL POETRY

Móré Tünde

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A 16. századi *respublica litteraria* nemzetközi hálózatában az alkalmi költészet a társadalmi reprezentáció és az intellektuális kapcsolattartás elsődleges médiumá-vá vált. Az antik toposzokra épülő, az epideiktikus retorika szabályrendszerét kö-vető műfajok lehetővé tették, hogy a kora újkori értelmiség bármilyen eseményt megörökítsen verses formában. Míg bizonyos témák – például a hazatérő diákok búcsúztatása – szorosan kötődtek a protestáns egyetemjáráshoz, addig mások, így a gyász kifejezése, felekezeti hovatartozástól függetlenül, a katolikus és protestáns szerzőknél egyaránt meghatározóak maradtak.

A tervezett előadás a 16. század végének latin nyelvű epicédium-korpuszát tár-gyalja. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a különböző kulturális kontextusok mentén kimutathatók-e poétikai különbségek. Az elemzés a wittenbergi egyetem-hez kapcsolódó kiadványok mellett a bécsi és a prágai Habsburg-udvarhoz kötődő munkákat is bevonja a vizsgálatba, elsősorban arra koncentrálva, miként hogyan jelenik meg a szövegekben a felekezeti identitás, valamint az antikvitás recepciója.

TÖRÖK VERSEK MAGYARUL A 16–17. SZÁZADBAN

Szilágyi Szilárd

Bukaresti Egyetem

Az előadásom azt elemzi, hogy milyen hatással voltak a 16–17. századi magyar költészetre az oszmán-törökök. A közép-magyarországi török uralom miatt a ka-tonai érintkezések, az egyszerű emberek közötti, illetve a kulturális kapcsolatok a legintenzívebbek közé sorolhatók. Mindez természetesen rávetült a magyar költé-szetre is. Ezeket a hatásokat a következő kérdések fényében tanulmányozom:

1. Volt-e közvetlen török–magyar irodalmi érintkezés? a) Fordítottak-e magyar költők török verseket? b) Voltak-e olyan magyar versek, amelyeken a török költé-szet hatása érződik?

2. Milyen imagológiai megállapításokat tehetünk ezen költemények tanulmányozásából kiindulva? Tehát mit tudunk meg a magyar költők által többé-kevésbé pontosan ábrázolt törökökről: a) katonai szempontból, b) társadalmi felépítésükről, kultúrájukról és vallásukról?

Az előadásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ. Ami a kérdésekre adott válaszokat illeti:

- A hét valószínű vagy valódi török versfordításból három bizonyítottan, kettő pedig valószínűleg Balassi Bálinthoz kapcsolódik.
- A kilenc olyan törökös magyar vers közül, amely török befolyást mutat (versforma, „törökös stílus”, dallam vagy az érdekes „makarónivers”), négy bizonyítottan, egy pedig valószínűleg Balassi Bálinthoz kapcsolódik.
- Természetesen a legtöbb költemény a törökök katonai „oldaláról” szól, és nem meglepő, hogy a legpontosabb megfigyeléseket is ezek tartalmazzák, mivel a költők közül többen – maga Balassi és Zrínyi Miklós is – tisztek, illetve hadvezérek voltak.
- Ami a társadalmi, kulturális és vallási tapasztalatokat illeti, ezek legnagyobb részét vallási jellegűek, és többségükben nem tárgyilagos, pártatlan megállapításokat tartalmaznak, hanem inkább valláspolemikus ítéleteket. Ezek között is van azonban néhány figyelemre méltó megállapítás, például az egyik vers azon állítása, hogy a muszlimok is tisztelik Máriát. A társadalom és a kultúra bemutatása szempontjából a tárgyilagosságra való törekvést azokban a költeményekben figyelhetjük meg, amelyek történeti jellegűek.